

ХУЛОСАИ

комиссияи экспертӣ ба диссертатсияи Расулзода Субҳон Пирмад дар мавзӯи “Асосҳои методи ташаккули услуби тафаккури илмии хонандагон дар ҷараёни таълими химия (аз рӯйи маводи муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон)”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.02 – назария ва методикаи омӯзишу парвариш (методикаи таълими химия) пешниҳод гардидааст.

Мубраияти мавзӯи таҳқиқот

Яке аз хусусиятҳои фарқкунандаи рушди таълим дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷанбаи башардӯстонаи он ба шумор меравад, ки вазифаи асосии таълими химияро дар раванди таълим, дигаргунӣ дар ҷамъият, илм, техника ва истеҳсолот таъмин менамояд. Асосҳои иҷтимоӣ, талаботҳои таълимӣ ба донишҳои хонандагон, аз ҷумла ба химия, инъикоси хурд дар концепсияи таълими химия ёфтаанд.

Имрӯз дар асоси маориф масъалаи эҳёи таълими нави босифат ба миён омадааст, ки дар он мазмун бояд сифтҳои ахлоқии инсон, шуур, ҷаъолияти зеҳнӣ ва қобилиятҳои ӯро ба эҷодкорӣ рушд дода такмил диҳад.

Дар ин ҷаҳорҷӯб фанҳои таълими дорои имкониятҳои зиёд мебошад, ки онҳоро дар касби донишҳои муосир доир ба химия, рушди ҳофиза ва услуби илмии маърифат марвиди истифода қарор додан мумкин аст. Рушди зеҳн ва ҳофизаи хонандагон дар раванди таълими химия яке аз вазифаҳои асосии рушди ҷаъолияти таълимию ахлоқӣ ва шахсияти хонандагон мебошад.

Маориф дар низоми сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷомеа самти афзалиятнок шуморида мешавад. Аз ин рӯ, дар асоси маориф эҳё намудани таълими сифатан нав, ки муҳтавои он бояд сифтҳои ахлоқии инсон, тафаккур, ҷаъолияти зеҳнӣ ва қобилияти эҷодии ӯро рушд ва такмил диҳад, зарур мебошад.

Дар солҳои соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар идоракунии илм ва маориф муносибатҳои сифатан нав ба миён омаданд. Айни замон вазифаи таълим аз додани ҳаҷми муайяни дониш, қобилияту малака, дониши ҷуқури низоми илмҳо, мустақилона ҷустани дониш, дарёфти ҳақиқат ба хонандагон, ташаккул ва рушди ҷаъолияти эҷодии онҳо иборат мебошад.

Химия ҳамчун фанҳои таълимӣ имкониятҳои зиёде дорад, ки онҳоро барои азхуд намудани донишҳои муосири химиявӣ, рушди хотира ва тарзи илмии маърифат истифода бурдан мумкин аст. Рушди зеҳн ва хотираи хонандагон дар раванди таълими химия яке аз вазифаҳои асосии рушди ҷаъолияти таълимӣ–маънавӣ ва шахсияти хонандагон ба шумор меравад.

Дар раванди тафаккури илмӣ равандҳои мнемоникӣ, таҳаюлӣ ва тасаввурӣ рушд меёбанд, ки онҳо ҷаъолияти зеҳниро бой гардонидани, ҳамчун боигарии ахлоқӣ ба бунёди ягон чизи нав имконият фароҳам меоваранд.

Ҳамин тариқ, дар дарсҳои химия зарурати фаҳмидани категорияҳои фалсафӣ ба миён меояд, ки онҳо имкон медиҳанд имкониятҳои иерархӣ ва аксиологии ҷаҳонбинии хешро аз диди нав бубинанд ва ҳудуди истифодани донишҳои гирифташонро дарк намоянд.

Омӯзгор дар раванди таълим бояд ба тӯфайли фанни таълимии худ зехни илмии хонандагонро рушд диҳад, то ин ки онҳо ба ҳалли вазифаҳои амалии дар ҳаёт дучоромада тайёр бошанд ва донишҳои гирифтаи хешро истифода карда тавонанд.

Мубрамияти таҳқиқоти мо ҳамчунин имкониятҳои дидактикии ба курси химия мувофиқ набуда ва истифодаи сусти ин имкониятҳоро дар ташаккули услуби тафаккури илмӣ, коркарди нопурраи проблемаи мазкурро дар адабиёти педагогӣ, хусусан дар ҷумҳурии мо, зарурати ҷустуҷӯи роҳҳои истифодаи имкониятҳои таълимии химияро дар раванди бартараф сохтани тарҳи шуури хонандагон ва рушди шахсияти эҷодии онро дар шароити муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ фаро мегирад.

Мақсади таҳқиқот ҷустуҷӯи роҳҳои ташаккули услуби тафаккури илмӣ дар чараёни таълими курси химия дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ мебошад.

Дар асоси мақсад ва фарзияи таҳқиқот **вазифаҳои зерин** гузошта шудаанд:

1. Муайян намудани мавқеи мафҳуми «тафаккури илмӣ» дар сохтори раванди таълими маънавии химия.

2. Омӯзиши мазмуни мафҳуми «тафаккури илмӣ» дар асоси адабиёти фалсафӣ, психологию педагогӣ бо мақсади муайян намудани нуқтаи назари худ.

3. Пешниҳод кардани технологияи истифодаи имкониятҳои химия дар раванди ташаккули тафаккури илмӣ дар хонандагон дар раванди татбиқ ва санҷиши самаранокии он дар амалияи муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ.

4. Муайян кардани дараҷаи таъсири ташаккули услуби тафаккури илмӣ ба самаранокӣ ва муваффақиятнокии таълим.

Навгони илмӣ таҳқиқот аз он иборат аст, ки дар он **бори аввал**:

- раванди фаҳмиши ташаккули тафаккури илмӣ дар адабиёти фалсафӣ, равоншиносӣ ва педагогӣ муайян карда шудааст;

- истифодаи категорияҳои таърихӣ ва мантиқӣ дар омӯзишӣ химия ва нақши онҳо дар ташаккули услуби тафаккури илмӣ дар асоси таҳқиқоти олимони ватанию хориҷӣ тавсиф ва арзёбӣ гардид;

- технологияи ташаккули услуби тафаккури илмӣ ҳангоми амалӣ намудани вазифаҳои дидактикии курси химия муайян карда шуд;

- ташаккули услуби тафаккури илмӣ дар раванди омӯзиши мафҳумҳои умумии химия тавассути категорияҳои таърихӣ ва мантиқӣ мавриди таҳлилу арзёбӣ қарор гирифт;

- категорияҳои фалсафӣ барои ташаккули услуби тафаккури илмӣ дар чараёни таълими химия муайян карда шуданд;

- истифодаи имкониятҳои тафаккури эҷодӣ, фаъолият доир ба ташаккули услуби тафаккури илмӣ дар химия мавриди баррасӣ қарор гирифт;

- таҳлили натиҷаҳои озмоиши педагогӣ доир ба татбиқи технологияи ташаккули услуби тафаккури илмӣ амалӣ карда шуд;

- таҳқиқи ташаккули тафаккури илмӣ дар раванди гузаронидани озмоиши педагогӣ дар гурӯҳҳои озмоишию назоратӣ гузаронида шуда, натиҷаҳои он мавриди муқоиса ва арзёбӣ қарор гирифтанд.

Аҳамияти назариявии таҳқиқот бо муайян намудани имкониятҳои дидактикии химия дар татбиқи технологияи ташаккули тафаккури илмӣ тибқи

истифодаи категорияҳои фалсафӣ ва нишонаҳои фаъолияти эҷодии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, зарурати ташаккули тафаккури илмӣ дар хонандагон аз ҷиҳати назариявӣ асоснок гардонида шуд.

Аҳамияти амалии таҳқиқот:

– технологияи ташаккули тафаккури илмӣ дар асоси истифодаи категорияҳои фалсафии курси химия санҷида ва пешниҳод карда шуд, ки онҳо имкон медиҳанд вазифаҳои гуманитарии консепсияи таълими мактабӣ бомуваффақият ҳал карда шаванд;

– маводи дидактикӣ дар шакли иттилоот ва варақаҳои методӣ, вазифаҳои хусусияти эҷодидошта коркард гардида, бо мақсади ташаккули тафаккури илмӣ дарсҳои ғайрианъанавӣ (дарс–сухбат, дарсҳои амсиласозӣ, дарсҳои бозихҳои иттилоотӣ) гузаронида шуд, ки истифодаи онҳоро ба дигар омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ тавсия додан мумкин аст.

Эътимодноқӣ ва асоснокӣ натиҷаҳои таҳқиқотро давраи тӯлонии таҳқиқот, ки дар шароитҳои мушоҳида, назорат, низоми методологӣ, муносибати фардӣ–эҷодӣ, татбиқи технологияи комплексии таҳқиқот, муқоисаи маълумоти дар гурӯҳҳои назоратӣ ва озмоишӣ бадастомада, таҷрибаи шахсии муаллиф ба сифати роҳбарии гурӯҳи омӯзгорон ва иштироки бевоситаи ӯ дар кори таҷрибавӣ–озмоишӣ тасдиқ менамоянд.

Муқаррароти асосии рисола дар интишороти зерини муаллиф инъикос ёфтаанд:

Мақолаҳое, ки дар маҷаллаҳои илмӣ аз ҷониби КОА -и Ҷумҳурии Тоҷикистони дар назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияшуда ба ҷоп расидаанд:

- 1.Нақши категорияҳои фалсафӣ дар ташаккул додани услуби тафаккури илми дар раванди таълими химия. Вестник Таджикского национального университета. (ISSN 2074-1847) №3/8: (218) стр. 230-235. 2016 г.
- 2.Истифодаи имкониятҳои фаъолияти эҷоди барои ташаккули услуби тафаккури илми дар таълими химия химия. №2 стр. 219-224.
- 3.Ташаккули услуби тафаккури илми ҳангоми омӯзиши мафҳумҳои умумии химия тавассути категорияҳои таърихи ва мантиқӣ №3 стр. 267-273.2017г
- 4.Психологические особенности формирования способа научного мышления школьников при изучении химии. (ISSN 2309-6764) №1-3(55)-2018, сах. 135-139
- 5.Значение исторических и логических категорий в формировании способа научного мышления. (ISSN 2309-6764) №1-1(59) 2019, сах. 79,84.
- 6.Обзор литературы по формированию научного мышления школьников в процессе познания. (ISSN 2309-6764) №1-1(59) 2019, сах. 103-108.

Мазмун ва муҳтавои автореферат, маводи нашршуда ба мавзӯ ва матни рисола мувофиқат менамоянд. Боз муҳим он аст, ки матни рисола ва автореферат бо забони илмӣ тоҷикӣ пешкаши хонанда гардонида шудаанд.

Дар баробари ин, ба муаллиф Расулзода С.П. пешниҳод карда мешавад, ки барои ислоҳу бартарафсозии нуқсонҳои зер кӯшиш намояд:

1. Таҳқиқотҳои олимони тоҷик оид ба асосҳои методии ташаккули услуби тафаккури илмӣ дар хонандагон дар ҷараёни таълими химия (аз рӯи маводи муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон) кам мавриди истифода ва баррасӣ қарор гирифтаанд.

2. Дар матни рисола баъзе хатогиҳои услубиву китобатӣ ба назар мерасанд.

Вале нуқсонҳои ночизи дар боло зикршуда ба ҳеҷ ваҷҳ арзиши диссертатсияи Расулзода Субҳон Пирмадро дар мавзӯи “Асосҳои методии ташаккули услуби тафаккури илмии хонандагон дар ҷараёни таълими химия (аз рӯи маводи муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон)”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.02 – назария ва методикаи омӯзишу парвариш (методикаи таълими химия) пешниҳод гардидааст, кам намекунад. Он кори илмию таҳассусӣ буда, ба меъёрҳои дар банди 9 – и “Муқаррарот оид ба додани дараҷаҳои илмии КАД-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон” муқарраршуда мувофиқат мекунад ва онро барои Ҷимоя аз рӯи ихтисоси 13.00.02 – назария ва методикаи омӯзишу парвариш (методикаи таълими химия) тавсия додан мумкин аст.

Комиссияи эксперти ба сифати муқарризони расмӣ ва ташкилоти пешбар тавсия медиҳад:

1. Муқарризи расмӣ

Доктори илмҳои химия, мудири кафедраи химияи фарматсевтӣ ва заҳршиносӣ, профессор Раҷабов У.

2. Муқарризи расмӣ

Номзади илмҳои педагогӣ, дотсент,
мудири маркази омодагии қаблии
ДДТТ ба номи Абӯалӣ ибни Сино Қиматов Р.

3. Ташкилоти пешбар

Кафедраи методикаи таълими химияи ДМТ
мудираш, номзади илмҳои химия, дотсент Қурбонова М.З.

Раиси комиссияи эксперти:

доктори илмҳои биологӣ,
академики академияи таҳсилоти
Тоҷикистон

Бобизода Ф.М.

Каримзода М.

Алимов С.

Аъзои комиссияи эксперти:

доктори илмҳои химия, профессор:
номзади илмҳои педагогӣ, дотсент
мудири кафедраи методикаи таълими
химияи ДДОТ ба номи С. Айнӣ:

___ .06.2019.